

Een woordje te veel

Karl Hendrickx

(Over taal, nummer 5, 2005)

Dit artikel telt ongeveer duizend woorden. Waarom? Omdat dit net de plaats is die een artikel in de opmaak van het tijdschrift krijgt. Een beginnend schrijver kan misschien protesteren en eisen dat hij de plaats moet krijgen die hij nodig heeft, maar zo werkt het in de journalistieke wereld nu eenmaal niet.

Reden genoeg dus om de beperkte ruimte die je toegemeten krijgt, zo nuttig mogelijk op te vullen. Lege woorden, nietszeggende formuleringen en bladvuysel moeten dus onverbiddeijk worden weggesnoeid. Enkele tips om woordenkramerij en wolligheid te snel af te zijn.

En trouwens, die tips komen nog meer van pas bij ambtelijke en juridische teksten!

Leegte

Vooraf in ambtelijke teksten staan heel wat woorden die geen betekenis of echte inhoud hebben. Schrijvers denken dat ze betere ('serieuzere') teksten schrijven als ze dezelfde inhoud met meer woorden formuleren. Resultaat: wolligheid en woordenkramerij. Nederlands meest bekende taaladviseur, J. Renkema, neemt in zijn *Schrijfwijzer*¹ zelfs een top tien van zulke lege ambtelijke woorden op: *aspect, component, dimensie, element, functie, gebeuren, mate, positie, sfeer, situatie*. Ze worden vaak aan andere woorden geplakt om die moeilijker of deftiger te laten klinken en maken een tekst daardoor nodeloos moeilijk en vaag. Vergelijk de volgende voorbeelden:

- Bv. Om alle componenten van het onderwijsgebeuren in voldoende mate te kunnen controleren, is het noodzakelijk dat er een beleid wordt gevoerd met een grote toekomstgerichte dimensie.
Om het volledige onderwijs voldoende te kunnen controleren, moet het beleid op de toekomst gericht zijn.

Deze probleemsituatie wordt mede veroorzaakt door het bureaucratische aspect van verschillende organisaties in de sfeer van de gezondheidszorg.
Dit probleem wordt mee veroorzaakt door de bureaucratie van verschillende organisaties uit de gezondheidszorg.

Dit soort zinnen creëert vaagheid, zodat de lezer de indruk krijgt dat er iets gecamoufleerd of verzwegen wordt. Schrijf liever zo duidelijk en eenvoudig mogelijk.

Smurfen

¹ J. Renkema, *Schrijfwijzer*, Den Haag: Sdu, 2002, p.101.

Naast lege woorden heeft de ambtelijke taal ook een aantal passe-partoutwoorden die zoveel gebruikt worden dat ze geen echte betekenis meer hebben. Jan Renkema noemt ze *smurfwoorden*, naar de smurven die slechts één werkwoord (*smurfen*) gebruiken in alle contexten².

De twee meest hardnekkige passe-partoutwoorden zijn letterlijke vertalingen uit het Frans: *voorzien* en *modaliteiten*. Hoewel *modaliteiten* een specifiek juridische betekenis heeft (beding bij een overeenkomst), wordt het in ambtelijke teksten in alle mogelijke contexten gebruikt als gaatjesvuller, net zoals *voorzien*.

Bv. De betalingsmodaliteiten worden door de wet voorzien.
De wet regelt de betaling.

De doelstellingen voorzien een aantal concrete minimumdrempels, waarvan de modaliteiten in het beleidsplan bepaald worden.
De doelstellingen bevatten een aantal concrete minimumdrempels, die in het beleidsplan nader uitgewerkt worden.

Andere voorbeelden zijn *met name*, *inzonderheid* (vaak als letterlijke - overbodige - vertaling van het Franse *notamment*), *in functie van* (gallicisme), *met betrekking tot*, *inzake*. Vermijd dergelijke passe-partoutwoorden; zoek een sprekend en preciezer alternatief.

Onderhavige verwijzing

Een typisch probleem van juridische teksten, dat echter in ambtelijke teksten doorwerkt, is het overdreven gebruik van (zware) verwijzwoorden. Om alle dubbelzinnigheid uit te sluiten, krijgt elke verwijzing een verwijzwoord om zeker het juiste antecedent (woord waarnaar verwezen wordt) aan te geven. Meestal is dat totaal overbodig. Alleen als er verwarring mogelijk is, kan een eenvoudige en duidelijke verwijzing nodig zijn, zoals *die*, of *laatstgenoemde*.

Bv. Wat betreft de verkoop van het voornoemde perceel grond voor de bouw van het onderhavige station is het desbetreffende voorstel naar de provincie gezonden.
Wat de verkoop van het perceel grond voor de bouw van het station betreft, is het voorstel naar de provincie gezonden.

Dan maar overal het aanwijzend voornaamwoord *die* gebruiken - een veel voorkomend euvel in vertalingen - is evenmin een goede oplossing. Weeg af waar u echt een verwijzwoord nodig hebt en gebruik in de overige gevallen gewoon een lidwoord.

Een ander voorbeeld is *ter zake* (in de nieuwe spelling nog altijd in twee woorden). *Ter zake* wordt juist gebruikt in combinaties als *ter zake komen*, *ter zake zijn* of als bijvoeglijke bepaling met de betekenis 'relevant'. Meestal wordt het echter verkeerdelijk gebruikt in de betekenis van 'op dat gebied', 'daaromtrent'. In veel van die gevallen kan het trouwens gewoon weggelaten worden:

² id., p.100.

Bv. Voor de reglementering inzake bevallingsrust wordt verwezen naar de sociale wetgeving (ter zake).

Deze collectieve arbeidsovereenkomst wordt aangepast aan eventuele nieuwe wettelijke bepalingen (ter zake).

Gebruik dus niet bij elke verwijzing een (ouderwets) verwijzwoord en vermijd zoveel mogelijk woorden als *onderhavig, ter zake, desbetreffend, kwestieus*.

Koninklijke royals

In het televisiejournaal moet het taalgebruik zo duidelijk mogelijk zijn, daarover is iedereen het wel eens. Maar daarom hoef je het op 15 november, naar aanleiding van het feest van de koning, nog niet te hebben over de *koninklijke royals*, zoals een overijverig nieuwslezer dat onlangs deed. *Royals* zijn per definitie 'koninklijk', een mooi voorbeeld van een pleonasme dus. Voor de liefhebbers nog even het onderscheid tussen pleonasme en tautologie.

Een pleonasme ontstaat wanneer een vanzelfsprekend aspect van de betekenis van een woord nog eens herhaald wordt met een extra bepaling:

Bv. koninklijke royals → *royals*
witte sneeuw → *sneeuw*

Soms kan dat de betekenis versterken (*Persoonlijk ben ik van mening...Dat krijgt u gratis en voor niks*), maar in de meeste gevallen verzwakt het die omdat de aandacht van het kernwoord afgeleid wordt.

Bij een tautologie staat er twee keer net hetzelfde. Ambtelijke taal krioelt van de tautologieën om formeler en zwaarwichtiger te klinken. Bekende voorbeelden zijn:

Bv. Wellicht zijn we in staat u op de volgende vergadering meer gegevens te kunnen verstrekken.
Wellicht kunnen we u op de volgende vergadering meer gegevens verstrekken.

De oorzaak van de achterstand was te wijten aan de onvoldoende personeelsbezetting.
De achterstand was te wijten aan.... / De oorzaak van de achterstand was...

Zware voorzetsels

Een laatste tip om teksten korter en vooral luchtiger te maken: vermijd voorzetseluitdrukkingen van het type *met betrekking tot, in verband met, in het kader van, ten aanzien van en ten overstaan van* enzovoort. Ze maken een tekst nodeloos zwaar en kunnen bijna altijd door een eenvoudig equivalent vervangen worden. Bovendien worden ze vaak afgekort, wat alleen maar tot verwarring leidt.

Bv. De regering heeft maatregelen getroffen met betrekking tot de veiligheid van de voetbalstadions met het oog op de voorkoming van geweld ten aanzien van kinderen tijdens wedstrijden.

De regering heeft maatregelen genomen voor de veiligheid van de voetbalstadions om geweld tegen kinderen tijdens wedstrijden te voorkomen.

Tijdens het tegensprekelijke debat is er ten aanzien van de opgeworpen pijnpunten, in het bijzonder met betrekking tot het personeelsbeleid, een grote mate van eensgezindheid bereikt.

Tijdens het tegensprekelijke debat is over de opgeworpen pijnpunten, in het bijzonder over het personeelsbeleid, grote eensgezindheid bereikt.

Als u deze tips in acht neemt, krijgt uw tekst alvast wat meer ademruimte, die u kunt benutten om echte inhoud mee te delen of gewoon om wat papier te sparen.

Bron: Over taal (www.overtaal.be)